

בעזרת ד' יתברך יום הששי

שפעת שלומים וברכה עד בלי די לידידי וחביבי הרה"ג ר' אברהם שלומך ישגא

יקרת מכתבו הגיעני בשעתו ולא היו כ"כ עתותי בידי נוסף על אי הזרזות לעיין ולהשיב, ועתה קראתי עונג מכתבך, והדברים נעימים ומוזכירים, ואני כותב משהו להראות אישור קריאתו ולרוב חיבת דבריו.....

אכתוב לך מה שחשבתי היום בבקר, בענין משהו חמץ משש שעות ולמעלה דנפסק בשו"ע¹ דאז בטל בששים [וזהו יסוד גדול לדנקטינן דאינו חוזר וניעור, דבטעם המחמירין² י"ל דקודם הפסח לא שייך הביטול ובזמן הפסח הרי אוסר במשהו, ובאמת הר"ם שסובר שחוזר וניעור ס"ל דמשש שעות במשהו כמבואר במ"מ, וכל הביטול שייך רק לפני הפסח בחצות ואכמ"ל]. והר"ן מובא בב"י מוכיח דגם אז במשהו מסוגיין דף ל³ דא"א לפרש כוונת הגמ'

---

¹ בשו"ע או"ח ס' תמ"ז ס"א: חמץ בפסח אוסר בתערובתו בין במינו בין בשאינו מינו במשהו אפי' בהנאה. ושם בה"ב: "חמץ שנתערב משש שעות ולמעלה עד הלילה אינו אוסר במשהו אלא דינו כשאר איסורין"

הר"ן על הרי"ף פסחים ז ב "אמר רבא הלכתא חמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו אסור. כלומר בין שנתערב במינו בין שלא במינו והאי בזמנו דקאמר רבא היינו משש שעות ולמעלה עד לאחר הפסח דליכא למימר דבזמנו לא מיקרי אלא בתוך הפסח אבל לפני הפסח ולאחר הפסח שלא בזמנו מיקרי דהיכי לימא רבא שלא בזמנו בין במינו בין שלא במינו מותר כר"ש דהא בגמרא מוכח (דף כח ב) דר"ש מודה נמי דמשש שעות ולמעלה מיתסר באכילה כיון דאמר רחמנא תשבייתו וכיון דמיתסר אי אפשר שלא יאסור בנותן טעם. הילכך על כרחין מו' שעות ולמעלה עד לאחר הפסח בזמנו מיקרי:

² הרמב"ם בפ"ד מחמץ ומצה הי"ב סבר שדבר שנתערב בו חמץ אסור באכילה. והמ"מ כתב דאירי אף בנתערב קודם הפסח ונתבטל בששים דחוזר וניעור. אכן רבינו ביאר שהרמב"ם ס"ל לאסור מטעם אחר שמצינו שלפני פסח הוי היתר בהיתר ולא בטיל ובפסח לא בטל אפי' במשהו. אכן הרמ"א ס"ל כשיטת קמאי שמשש שעות בטל בשישים ורק בפסח לא בטל כלל וכיון שכך אי נתערב משעה שישית נתבטל ושוב אינו חוזר וניעור.

³ **פסחים ל' א'** "אמר רבא: הלכתא, חמץ בזמנו, בין במינו בין שלא במינו אסור במשהו, כרב. שלא בזמנו, בין במינו בין שלא במינו מותר, כרבי שמעון. ומי אמר רבא הכי, והאמר רבא רבי שמעון קנסא קנים, הואיל ועבר עליו בבל יראה ובל ימצא. הני מילי בעיניה, אבל על ידי תערובת לא". והר"ן שם כתב: " אמר רבא הלכתא חמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו אסור. כלומר בין שנתערב במינו בין שלא במינו והאי בזמנו דקאמר רבא היינו משש שעות ולמעלה עד לאחר הפסח דליכא למימר דבזמנו לא מיקרי אלא בתוך הפסח, אבל לפני הפסח ולאחר הפסח שלא בזמנו מיקרי דהיכי לימא רבא שלא בזמנו בין במינו בין שלא במינו מותר כר"ש דהא בגמרא מוכח (דף כח ב) דר"ש מודה נמי דמשש שעות ולמעלה מיתסר באכילה כיון דאמר רחמנא תשבייתו וכיון דמיתסר אי אפשר שלא יאסור בנותן טעם הילכך על כרחין מו' שעות ולמעלה עד לאחר הפסח בזמנו מיקרי: חמץ שנתערב משש שעות [ולמעלה] עד הלילה אינו אוסר במשהו אלא דינו כשאר איסורין".

לפני זמנו גם משש שעות דא"כ היאך אפשר דלר"ש מותר, והרי מודה ר"ש דאסור באכילה מחצות, והיא קושיא גדולה על הפוסקים.

ונראה⁴ דהרי מבואר בתוס' ור"ן שם דלר"ש דאין אסור אכילה בקרא לפני זמנו וכל אסורו רק מדין תשבתו והרי מבואר בהרבה מגדולי האחרונים דעל טעם אין תשבתו וממילא מותר לר"ש. ובאור קושית הר"ן, שהרי בעהמ"א ס"ל דלר"ש מותר באכילה מחצות שמקיים בזה תשבתו, ורמב"ן השיב דאין לך השבתה שמותר באכילה, וזהו שאלת הר"ן דאף שאין חיוב תשבתו בטעם אבל כל שאוכל וע"י טעם מיקרי אכילה שוב אסור מטעם תשבתו. ונראה דהנה בראב"ד בהשגתו על בעהמ"א בפ"ק שם כ' שא"א שאכילה תהיה השבתה, והיינו שמה שמחויב להשבתה ל"ש שיהנה ויאכל ואין זה השבתה, ולפי"ז י"ל דלא נכלל בזה אסור אכילה רק אי קיום תשבתו, ובזה י"ל בטעם דלא חל תשבתו ומה שבאכילתו שוב אוכל מטעמו, אבל אז מיד הרי מושבת, ובזה מודים לסברת בעהמ"א.

---

⁴ כאן כתב רבינו לישב קושית הר"ן שבאמת לר"ש אף שאסור באכילה משש שעות אמנם לא מהני לענין שיהא חוזר וניעור כיון שבטל משש שעות ובאר בב' אופנים במה פליגי הפוסקים על הר"ן. באופן אחד ביאר במה שיש לחקור בהא שכתב תוס' כ"ח ב' שלר"ש יש איסור אכילה משש שעות משום תשבתו האם הוא איסור אכילה מלתא דתשבתו דכיון שע"י אכילה לא מקיים המצוה של תשבתו שהרי משתמש ולא משבת, או שזה גילוי מילתא שאם התורה מצווה להשבת ע"כ דאסור לאכול. והנה נחלקו אחרונים האם יש מצות תשבתו על טעם, [עי' שו"ת רע"א מהדו"ק סי' י"ט עפ"י דברי המג"א שאין כל יראה והשבתה בבלוע דכיון שאינו נראה ומצוי הרי הוא כמבוער מן העולם. ובשיטת הרמ"א נקט שם שיש דין השבתה מן העולם, ואי נימא שאין תשבתו על טעם, א"כ מובן שאין איסור אכילה משש שעות ומעלה על טעם כעיקר. ובשיטת הר"ן אין מוכרחים לומר דס"ל שיש דין תשבתו על טעם, אלא ס"ל שכיון שמה שאין דין השבתה על טעם מפני שהוא כמבוער, אבל עד כמה שאוכלו ונחשב אכילה על הטעם חוזר דין השבתה וממילא גם איסור אכילתו.

ובשיטת הפוסקים י"ל שס"ל שגדר האיסור הוא בזה שאינו מקיים תשבתו ע"י אכילה שכן הוא לשון הראב"ד בריש פרק כל שעה בהשגתו על הבעה"מ: "ואני אומר שגם ר"ש מודה שאסור באכילה משש שעות ולמעלה אלא שאינו עובר עליו לא בלאו ולא בכרת אלא בעשה דהשבתה ואיסור הנאה אין בו אלא מדבריהם".

וא"כ י"ל שכיון שלולא אכילתו הרי הוא כמבוער ע"י שמעורב ואינו בעין, ועל זה שע"י האכילה שוב הוא הטעם בפנינו י"ל שבזה כו"ע מודו להבעל המאור שכיון שזה רק ע"י האכילה, והרי האכילה מבקרת אותו מן העולם, וא"א לומר שהיא הסיבה למצות תשבתו.

–מלבד מה שי"ל⁵ בפשיטות שכל שהתורה לא הקפידה בתשבייתו אין ע"ז אסור אכילה,
– אבל סברת רמב"ן משמע דבחיוב תשבייתו כלול אסור אכילה, ובזה כל שע"י טעם ונעור
באכילתו בודאי שאסור. ומבואר שפיר קושית הר"ן וגם סברת הפוסקים א"ש בעה"י.

והנני חותם בכל הותמי ברכה, ובברכת חג כשר ושמח, דו"ש וטובתך, ומחכה לדבריך כי נעמו,
וחפץ באשרך כל הימים. שמואל

בעזה"ת מוצאי ש"ק ז' של פסח ה'תשל"ז

רב שלו' וברכה וכ"מ להו"כ מו"ר הגאון ר' שמואל אויערבאך שליט"א
אחר דרך מבוא השלום,

יקרת מכתבו הגיעני בערב הפסח והנאני מאד. ובענין מה שכבדני לכתוב אלי בענין חמץ ארשה
לעצמי להעיר ואיני אלא דן לפניו בקרקע, דהנה כתב שם לדיוק בל' הראב"ד דס"ל דלר"ש אין
איסור אכילה משש שעות ומעלה אלא דע"י אכילה עובר בזה שאינו מקיים מ"ע דתשבייתו ולפ"ז
באר לישיב קושית הר"ן. אלא דבראב"ד שם כתב דאיסור אכילה לר"ש ילפינן מ"אך ביום הראשון
תשבייתו וכו' או מ"לא תשחט על חמץ" ואי ילפינן מלא תשחט על חמץ ע"כ שזה איסור אכילה,
דהתם ליכא דינים איך לא יהיה חמץ ולא דמי לתשבייתו. וביותר נראה, דהראב"ד שם בריש דבריו
כתב שאף דרך שריפתו אסור להנות וכ"ש אכילה, ואח"כ כתב דלר"ש איסור אכילה איכא ואיסור
הנאה ליכא אלא ימכרנו או יבערנו. ונראה שבריש דבריו כתב להכריח דלא כהבעה"מ דע"כ ע"י
אכילה לא מקיים תשבייתו, ואח"כ כתב דבאמת לר"ש איכא איסור אכילה דילפינן מתשבייתו אך
איסור הנאה א"א למילף מתשבייתו שהרי יכול למכור את החמץ. לפיכך, לר"ש ימכרנו או יבערנו,
אך אם מבער אין לו להנות מהחמץ דלא מקיים תשבייתו, כן נלענ"ד בבאור דברי הראב"ד.

ובעיקר הצדדים ראיתי שעמד החזו"א על תוס' כ"ה ע"ב ד"ה ר"ש וכתב דאין לומר שכונת תוס'
דע"י אכילה לא מקיים תשבייתו דא"כ לר"ש יהא מותר חמץ של הפקר וכיוצ"ב דלא מצווה עליו
ב"תשבייתו, והכריח כן דלא יתכן לומר כן בדעת תוס', אלא דילפינן איסור אכילה ממ"ע דתשבייתו.
.....(כאן נוספו ענינים אחרים)

⁵ וכאן הוסיף רבינו עוד סברא די"ל שכל שלא הקפידה תורה על השבתתו לית ביה איסור
אכילה, ואשר על כן ליכא איסור אכילה על חמץ הבלוע שהרי בצורה זו לא אסרה תורה
את קיומו. וסברת הרמב"ן שבכלל מצות תשבייתו כלול איסור אכילה.

ואחתום בזה תלמידו הדושו"ט כל הימים ואכפול תודה וברכה, ישא ברכה מאדון הברכות.
אברהם נובוגרודצקי

בסיעתא דשמיא אור ליום הששי יב למטמונים
שפעת שלומים וברכה מרובה לידידי וחביבי הרה"ג ר' אברהם שלומך ישנא סלה.
יקרת מכתבך הגעני והרבה יש להאריך ואבוא בקצירת האומר, מה שעמד החזו"א בחמץ
של הפקר תמוה מתום' כט.⁶ דל"ש דכיון שאכלו הרי"ז שלו, ובודאי דל"ש מה שאינו מכוון
לקנות, וגדולה מזו נסתפק הרמב"ן בחמץ של הפקר שמחזיק בביתו שיעבור בבל יראה,
אבל לעסיה קניה בודאי לא מהני מחשבתו, גם ההבדל מבואר בצורת חמץ שהוזהרנו
בהשבתה דבזה י"ל דבכל אופן חמץ כזה אסור באכילה, משא"כ בחמץ שהוא כמבוער בזה
ל"ש אסור אכילה, ועיקר כונתי⁷ דמעם כעיקר שנתחדש במאכלות אסורות או פתם באכילה,
היינו כשיש אזהרה דבל יאכל אבל אסור אכילה משום לתא דתשבייתו כיון שהחמץ הוי
כמבוער (כמו לענין ביעור וטומאה). והלום ראיתי שגם המקו"ח יליף מדין ביעור בשביעית

---

⁶ ד"ה בדין. כוונת רבינו שמש"כ החזון איש שמשכחת לה אכילת חמץ של הפקר, נומזה
הכריח שגדר איסור אכילה הוא לא מטעם שמבטל מצוה דתשבייתו אלא שזה סימן שכל
שיש מצות השבתה ע"כ יש איסור אכילה] תמוה שהרי מבואר בתום' שכל שאוכלו בודאי
הוא שלו. וצ"ל דהיינו שע"י דלעסיה קניה. ואף במתכון שלא לקנות לא יהני שאם לא כן
מה היא קושית התום' על רש"י נימא שהנכרי נתן לו והוא לא נתכוין לקנות.
ועוד כתב לבאר גדר איסור האכילה מטעם תשבייתו, שאף אם נאמר שבחמץ שאין עליו
דין תשבייתו כגון חמץ המעורב אף שנותן טעם, מ"מ י"ל שחמץ של הפקר יהא אסור
באכילה, והיינו שבאמת דין החמץ להיות מושבת גם בהיותו הפקר שהרי צורתו צורת
חמץ האסור אלא דליכא בעלים שיהא מצווה וכל חמץ שדינו להשרף אסור באכילה [דהכל
מצווין עליו לבערו] ורק כאשר החמץ אין דינו להתבער מצד החפצא אין בו איסור אכילה.
ודעת הר"ן שהתשבייתו הוי גילוי מילתא שיש כאן חמץ שאסור באכילה ולכן דינו בשריפה.
ולכן אף טעמו אסור בדין כל מאכלות אסורות.

⁷ ביאר רבינו שבאמת עיקר יסודו לישב קושית הר"ן הוא שיש שני אנפי של איסור אכילה
יש שהחפצא הוי מאכלות אסורות ובה נתחדש דין איסור על הטעם ולכן לא מתבטל, ויש
שהאיסור הוא על מעשה אכילה ובה ליכא לדין טעם כעיקר וכמו שלגבי דין ביעור ודין
טומאה לא מצינו דין של טעם כעיקר. ואף אי נימא שהחמץ ניעור עם אכילתו, י"ל כמו
שהוסף במכתב הקודם שבזה מיהת כו"ע יודו לבעה"מ שהאכילה גופה משבייתה אותו,
וסברא היא שהאכילה שמשבייתה לא תגרום איסור אכילה שנובע ממצות תשבייתו.

ללאו דבל יראה) לא נתחדש בזה אסור אכילה מדין טעם כעיקר שאינו אוכל חפצא דחמין, והחמין נעור רק עם אכילתו ובעורו [ונכלל בדברינו שני טעמים].

ונראה⁸ נמי דלדין דיש אזהרת אכילה משעה ששית מסתברא דתשבתו ובל יאכל חד ביקתא וכל חמין שחל ע"ז בפועל לאו דאכילה חל ע"ז נמי תשבתו, אם כי יש לדון דקודם אכילתו אין כאן חמין ורק בטעם שבכלי שליתא בעולם כלל (בפרט לראב"ן דבעורו בכלי מותר) ס"ל לאחרונים דאינו בהשבתה, אבל לר"ש ביסודו הוא תשבתו, בזה לאידך גיסא שעקרו הוא חפצא דחמין שבזה חל תשבתו ואפשר אף איסור אכילה וכמש"כ.

והגיע לידי בע"ה⁹ חדושי הר"ן לפסחים ושם בטעמו שדוחה לבעהמ"א דכיון שתשבתו הוא בטול בלבד שיוציאו לגמרי מלכו בודאי שאסור באכילה ובהנאה עי"ש, ומאד מובן לפ"ז ראינו שכיון שהוא נהנה ואוכל חמין זה ניגוד ההשבתה. ונראה דתלוי בגדר ביטול, דלשון הר"ם מורה בגדר הביטול הוא שאין לו חמין בגבולו ואינו מחשיבו והרי הוא כעפר וזה נקרא שאין לו בביתו חמין. ומעתה י"ל דכשאינן חפצא דחמין והוא כמבוער בזה א"צ להוציאו מגבולו, אולם להר"ן תחילת דין תשבתו להוציאו מלכו וכנ"ל.... (כאן נוספו ענינים אחרים). הכותב וחיתם בכל חותמי ברכה עד בלי די

שמואל

---

⁸ הוסיף רבינו שמש"כ שדבריו הם עפ"י סברת האחרונים שאין דין תשבתו על טעם הבלוע, יש להוסיף שי"ל שלכו"ע יש לומר כן וזה גופא תליא בפלוגתא דר"ש ורבנן ולפי ר"ש כו"ע יודו. כיון שאיסור אכילה דר"ש ילפינן מתשבתו א"כ פשוט שאזיל רק על חמין שדינו בהשבתה.

⁹ כאן כתב רבינו בביאור עצם מחלוקת הר"ן והבעל המאור האם אפשר לקיים השבתה ע"י אכילה, שהבעל המאור כתב שאין לך השבתה גדולה מזו, והר"ן כתב שאי אפשר שיהא דין השבתה ויהא מותר באכילה או בהנאה, שיש לומר שתליא בגדר דין ביטול חמין שאם כדברי הרמב"ם שיחשיב הדבר כאילו אינו ברשותו, י"ל שע"י שהחמין מבוטל שוב נקרא אינו ברשותו ומה שאוכלו אח"כ אינו סתירה לזה דהוי אינו ברשותו, אבל הר"ן סובר שגדר הביטול הוא שמחשיבו כמי שאינו ויוציאו מלכו, ובזה פשוט שאכילה או הנאה הוי סתירה למחשבה זו ומבטלת.